ЕАЭО-ға қатысушы елдердің жиһаз өнеркәсібін дамытуға шолу

Жиһаз өнеркәсібі ел экономикасында шешуші рөл атқарады, халықтың өмірлік қажеттіліктерін ғана емес, сонымен қатар ағаш өңдеу, мата және фитингтер өндірісі сияқты сабақтас салалардың дамуына ықпал етеді. Соңғы жылдары Еуразиялық экономикалық одақ (ЕАЭО) елдері ішкі өндірісті нығайтуға, импортқа тәуелділікті азайтуға және халықаралық аренада бәсекеге қабілеттілікті арттыруға ұмтыла отырып, өздерінің жиһаз нарықтарын белсенді дамытып келеді.

ЕАЭО елдерінде – Ресей, Беларусь, Қазақстан, Армения және Қырғызстанда – жиһаз саласының айтарлықтай дамуы байқалады, бұл импортты алмастыру саясаты, ішкі сұраныстың өсуі, инновациялық технологияларды енгізу және экологиялық тұрақтылыққа ұмтылу сияқты бірқатар факторларға байланысты болып отыр.

Trade Map деректеріне сәйкес, 2019-2023 жылдары ЕАЭО елдеріне жиһаз импорты көлемдердің 35%-ға төмендегенін көрсетті. Экспорт көлемі де 56%-ға қысқарды.

ЕАЭО-ға қатысушы елдердің жиһазының экспорты мен импортының көлемі, $млн

	Экспорт					Импорт				
	2019	**2020**	**2021**	**2022**	**2023**	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**	**2023**
ЕАЭО	**1 061,8**	**1 132,8**	**1 612,4**	**704,7**	**467,7**	**2 583,6**	**2 470,9**	**3 216,3**	**1 635,3**	**1 683,1**
Ресей	454,6	464,2	664,6	343,9	218,3	1 965,7	1 867,9	2 463,3	1 053,3	1 043,3
Қазақстан	8,3	5,5	8,3	10,8	14,6	326,8	334	436,2	419,1	436,6
Беларусь	592,2	646,6	929,9	332,4	207	222,4	213,2	254,8	77,3	94,5
Армения	4,5	14,2	5,8	11,1	23,1	48,2	44	42	58,3	79,4
Қырғызстан	2,1	2,2	3,6	6,5	4,8	20,6	11,9	20,1	27,3	29,3

Қазақстан

Қазақстандық жиһаз өнеркәсібі соңғы жылдары айтарлықтай өсуді көрсетіп отыр. Статистикаға сәйкес, жиһаз өнімдерін өндіру көлемі 2023 жылы 82,6 млрд. теңгені құрады, бұл 2022 жылмен салыстырғанда 28%-ға жоғары. Бұл «Unitex VOSTOK» ЖШС, «Ideal Turkistan», «Тұран жиһаз БК» сияқты жаңа жобалардың табысты іске асырылуына байланысты.

Жиһаз өнімдерін тұтынудың ішкі нарығы 2023 жылы 245,2 млрд. теңгені (5 537,4 млн. АҚШ доллары) құрады. Отандық өндірістің үлесі 31,1%-ға жетті.

Отандық өндірушілер саланы дамытуға қомақты қаражат салады. Өткен жылы жиһаз өнеркәсібінің негізгі капиталына салынған инвестиция көлемі 17,2 млрд. теңгені құрады. Басқа да жиһаз өндірісіне 10,6 млрд. теңге, ал кеңселер мен сауда кәсіпорындарына арналған жиһаз өндірісіне 6,5 млрд.

теңге инвестицияланды. Инвестициялардың арқасында қазақстандық жиһаз кәсіпорындары өздерінің өндірістік процестерін едәуір жақсартады, бұл өз кезегінде олардың нарықтағы бәсекеге қабілеттілігінің өсуіне ықпал етеді.

Жиһаз өнеркәсібі өнімдерінің экспорты 2023 жылы 1 14,6 млн. АҚШ долларын құрап, 2019 жылға қарай 74,5%-ға өсті.

Жиһаз өнеркәсібі өнімдерінің Қазақстаннан импорты 2023 жылы 4 436,6 млн құрады, бұл 2019 жылғы деңгейден 33,6%-ға жоғары.

Мемлекеттік қолдау жиһаз саласын дамытуда шешуші рөл атқарады, кәсіпорындарға өсу мен жаңғырту үшін ресурстар мен ынталандырулар береді. Отандық кәсіпорындар үшін бірқатар мемлекеттік қолдау шаралары мен инвестициялық ынталандыру құралдары бар.

«Қазақстанның Даму Банкі» АҚ:

1. экспорттық операцияларды кредиттеу – Қазақстан Республикасының резиденттері орындайтын жұмыстар мен көрсетілетін қызметтердің экспортын, сондай-ақ ел аумағында шығарылатын өнімнің экспортын ынталандыру;
2. кепілдіктер беру – ақшалай нысанда орындауды көздейтін үшінші тұлғалар үшін банк кепілдігін, кепілгерлікті беру және (немесе) өзге де міндеттемелерді қабылдау (аванстық төлемді қайтару, шартты, қарызды орындау кепілдігі);
3. инвестициялық жобаларды кредиттеу – инвестициялық жобаларды орта және ұзақ мерзімді қаржыландыру жаңа өндірістерді құруға, қолданыстағы өндірістерді кеңейтуге және жаңартуға, оның ішінде активтерді, акциялар пакеттерін (қатысу үлестерін), мүліктік кешендерді сатып алуға бағытталған.

«Даму» кәсіпкерлікті дамыту қоры» АҚ:

1. даму банктерінің кредиттері бойынша кепілдік беру;
2. пайыздық мөлшерлемені субсидиялау;
3. жеңілдетілген несиелеу және т.б.

«QazIndustry» Қазақстандық индустрия және экспорт орталығы» АҚ индустриялық-инновациялық қызмет субъектілеріне еңбек өнімділігін арттыруға (кәсіпорын құзыретін арттыру, индустриялық-инновациялық жобаның кешенді жоспарын әзірлеу немесе сараптау) шығындарды өтеу; технологиялық процестерді жетілдіру; өндірісті ұйымдастырудың тиімділігін арттыру бойынша мемлекеттік қолдау шараларын көрсетеді.

«QazTrade» АҚ отандық өңделген тауарларды сыртқы нарықтарға (экспортқа) ілгерілету: шетелдік көрмелер мен форумдарға қатысу, жарнама, тіркеу және т.б. шығындарын өтейді.

«KazakhExport» экспорттық-кредиттік сақтандыру корпорациясы» АҚ өңдеу өнеркәсібі кәсіпорындарына мынадай қолдау көрсетеді: экспорт алдындағы қаржыландыру, аванстық төлемді сақтандыру, қарыздарды сақтандыру және басқалар.

Қазақстанда **14 арнайы экономикалық аймақ жұмыс істейді.** АЭА режимі шеңберінде әлеуетті инвесторлар үшін мынадай жеңілдіктер мен преференциялар көзделген: корпоративтік табыс салығынан, жер мен

мүлікке салынатын салықтардан, жер учаскесін пайдаланғаны үшін төлемақыдан, қатысушылардың орналастыруына немесе пайдалануына арналған тауарлардың кедендік баждарынан босату; АЭА аумағына өткізілетін тауарларға ҚҚС «0» мөлшерлемесі, арнайы инвестициялық келісімшарт жасасу мүмкіндігі және басқалары.

Республика аумағында **45 индустриялық аймақ бар:** республикалық маңызы бар 13 аймақ, аймақтық маңызы бар 25 аймақ және жеті жеке аймақ. ИА қатысушылары үшін басымдықтар: жер учаскелерін беру, дайын инфрақұрылым, жер учаскесін ұзақ мерзімді жалға алу немесе сатып алу, ҚР СІМ-мен инвестициялық келісімшарт жасасу мүмкіндігі, салалық шектеулердің болмауы.

Елде жүзеге асырылып жатқан «Жайлы мектеп» ұлттық жобасы жиһаз өнеркәсібіне тікелей назар аудармайды, бірақ оның мақсаттары мен бағыттары осы секторға әсер етеді. Атап айтқанда, жоба аясында интерьерді жаңартуды қоса алғанда, мектептердің құрылысы жүргізілуде, оған жиһаз сатып алу кіреді. Бұдан басқа жиһазға сұраныстың артуы мектеп жиһаздарын өндіруде жаңа технологиялар мен шешімдерді енгізуге ынталандырады.

Қазақстандық жиһаз кәсіпорындары өздерінің өндірістік процестеріне **экологиялық таза материалдарды** белсенді енгізуде. Бұл үрдіс орнықты даму мен экологиялық жауапкершілік жөніндегі жаһандық күш-жігер аясында ерекше өзекті болып отыр. Экоматериалдарға көшу нарық талаптарына жауап беріп қана қоймай, өнім сапасын жақсартуға және бәсекеге қабілеттілікті арттыруға жаңа мүмкіндіктер ашады.

Мысалы, Астанадағы «ECOMAF» компаниясы экологиялық таза технологиялар мен тұрақты материалдарды белсенді түрде енгізуде. Ол бау-бақша жиһаздарын және полимерлі-құмды композиттен жасалған шағын архитектуралық қалыптарды өндіруге маманданған. Бұл материал пайдаланылған пластиктен, сондай-ақ құм мен бояғыштардан жасалған. Сонымен қатар, компания пластик қалдықтарын қайта өңдеумен айналысады.

Ресей

Ресейдің жиһаз өнеркәсібі экономиканың маңызды сегменті болып табылады. Бұл сала соңғы жылдары айтарлықтай өзгерістерге ұшырады.

2023 жылы өндірілген өнім көлемі 5,1 млрд. АҚШ долларын құрады, бұл 2019 жылғы көрсеткіштен 14,8%-ға жоғары. Жиһаз өнеркәсібі өнімдерінің экспорты 2023 жылы 218,3 млн. АҚШ долларына жетіп, 2019 жылға қарағанда 52%-ға төмендеді. 2023 жылы Ресейден жиһаз өнеркәсібі өнімдерінің импорты 1 043,3 млн. АҚШ долларын құрады, бұл 2019 жылғы деңгейден 47%-ға төмен.

Ресейлік жиһаз өнеркәсібі ірі өндірістік холдингтермен де, көптеген шағын және орта кәсіпорындармен де ұсынылған. Ірі компаниялар заманауи автоматтандырылған басқару жүйелерін, 3D басып шығаруды, ақылды жиһаз жүйелерін және адаптивті модульдерді белсенді түрде енгізуде, бұл сапаны жақсартуға және өнім ассортиментін кеңейтуге мүмкіндік береді.

Жиһаз компаниялары материалдардың балама көздерін белсенді түрде іздей бастады және ішкі өндірісті кеңейте бастады. Шектеулі импорт жағдайында өндірушілер жаңа технологияларды әзірлеуге және отандық ресурстарды пайдалануға назар аударды.

Соңғы жылдары Ресей билігі жергілікті өндірістің өсуін ынталандыру үшін бірқатар шаралар қабылдады, соның ішінде салық жеңілдіктері, жабдықты жаңартуға субсидиялар және экспортты қолдау бағдарламалары бар. Аталмыш шаралар ресейлік өндірушілердің позицияларын нығайтуға ықпал етіп, салаға инвестицияларды ынталандырады.

Мемлекеттік қолдаудың негізгі шараларының бірі жиһаздың маусымаралық қорларын құру үшін пайыздық мөлшерлемелерді субсидиялау, сондай-ақ өндірістің алғашқы кезеңдерінде ғылыми-зерттеу және тәжірибелік-конструкторлық жұмыстарды қаржыландыру болып табылады. Қосымша өнеркәсіпті дамыту қоры арқылы жобаларды қаржыландыру және ағаш дайындау саласындағы басым инвестициялық жобаларды қолдау көзделген.

2030 жылы тұрақты орман басқаруға және тиімді орман шаруашылығына бағытталған инновациялық технологияларды ілгерілету үшін бірқатар шараларды енгізу жоспарлануда. Бұл ормандарды өрттен, зиянкестерден қорғау, ағаштарды заңсыз кесу сияқты өзекті мәселелерге байланысты.

Ағаш өңдеудегі қуаттылықты арттыру үшін Ресей өңделмеген және ірі ағаш материалдарын дайындап, экспорттаумен айналысатын шағын және орта бизнеске жеңілдетілген несие беру бағдарламасын іске қосуға ниетті. Бұл өнеркәсіпті дамыту қорының қаражатының арқасында мүмкін болады, өйткені кәсіпорындардың жабдықтарының қазіргі жағдайы нашар.

Ресейде жиһаз саласына арналған бірнеше мамандандырылған бағдарламалар мен мемлекеттік қолдау бастамалары бар. Олардың негізгілері – шағын және орта бизнеске арналған лизинг бағдарламасы, «Шағын және орта кәсіпкерлік және 2030 жылға дейінгі жеке кәсіпкерлік бастаманы қолдау» ұлттық жобасы, «Өнеркәсіпті дамыту және оның бәсекеге қабілеттілігі» мемлекеттік бағдарламасы.

Беларусь

Беларуссияның жиһаз өнеркәсібі айтарлықтай әлеуетке ие және тұрақты дамуды көрсетеді. Елде ірі өндірістік кәсіпорындар да, Минск, Брест, Гомель және басқа да ірі қалаларда негізгі орталықтары бар көптеген шағын және орта компаниялар бар.

Соңғы жылдары Беларусь өндірушілері өз өнімдерінің сапасы мен дизайнына баса назар аударуда, бұл табиғи және заманауи композиттік материалдарды қолданудан көрініс табады. Дизайндағы трендтерге минимализм, функционалдылық және эргономика кіреді. Экологиялылық маңызды аспектке айналып барады: экологиялық таза материалдар мен технологияларды пайдалану қоршаған ортаға теріс әсерді азайтады.

Беларусь компаниялары автоматтандыру мен цифрландыруды қоса алғанда, жаңа технологияларды белсенді түрде енгізуде, бұл өнімнің сапасын жақсартуға және өндірістік процестерді жеделдетуге мүмкіндік береді. Беларусь жиһазының экспорты Ресей, Украина, Қазақстан және Польшадағы негізгі серіктестерімен ТМД және Шығыс Еуропа нарықтарын сәтті дамытуда.

Статистикалық мәліметтерге сәйкес, 2020 жылы өндіріс көлемі 954,6 млн. АҚШ долларын құрап, 2019 жылға қарағанда 2%-ға өсті. Жиһаз өнеркәсібі өнімдерінің экспорты 2023 жылы 207 млн. АҚШ долларына жетіп, 2019 жылға қарағанда 65%-ға төмендеді. Беларуссиядан жиһаз өнеркәсібі өнімдерінің импорты 2023 жылы 94,5 млн. АҚШ долларын құрады, бұл 2019 жылғы деңгейден 57,5%-ға төмен.

Беларусь үкіметі түрлі мемлекеттік бағдарламаларды құру және енгізу арқылы жиһаз өнеркәсібін қолдауда белсенді бастама көтеруде. Аталмыш шаралар сектордың өсуін ынталандырып, жаңғыртуға бағытталған, бұл әсіресе экономикалық тұрақсыздық пен жаһандық бәсекелестік жағдайында өзекті.

Үкімет ағаш кесу, ағаш өңдеу, жиһаз, целлюлоза-қағаз және орман химиясы өндірістерінің тиімділігін, бәсекеге қабілеттілігін арттыруға және жетілдіруге бағытталған 2021-2025 жылдарға арналған «Беларусь орманы» бағдарламасын әзірледі.

«Беллесбумпром» концернінің ағаш өңдеу және жиһаз салалары өндірісін 2025 жылға дейін жетілдіру бағдарламасы қабылданды. Бағдарламаның негізгі бағыттары халықаралық стандарттарға сәйкес келетін өнім шығаруды кеңейту, жұмыс орындарын құру, қосылған құн бойынша еңбек өнімділігін арттыру, экспорттық әлеуетті арттыру болып табылады.

Беларусьте «Беларусь Республикасының 2021-2025 жылдарға арналған әлеуметтік-экономикалық дамуы» мемлекеттік бағдарламасы жұмыс істейді, оның шеңберінде бірнеше негізгі бағыттарды қамтитын жиһаз саласын қолдау шаралары көзделген.

Қолдау шараларының қатарына жиһаз компаниялары үшін қаржылық және салықтық жеңілдіктер беру, инвестициялық жобаларды қолдау және жаңа өндірістерді дамыту, стартаптар мен инновациялық жобалар үшін гранттар мен субсидиялар, өндірістік алаңдарды құру және жаңғырту, жиһаз саласы үшін өнеркәсіптік парктер мен технопарктерді дамыту жатады.

Армения

Арменияның жиһаз өнеркәсібі негізінен Ереванда және басқа да ірі қалаларда негізгі өндіріс орталықтары бар шағын және орта бизнестен тұрады. Елде ірі өндірістік компаниялар да, жиһаз жасауға мамандандырылған көптеген шағын кәсіпорындар да жұмыс істейді. Соңғы жылдары жергілікті өндірушілерге ерекше және жеке шешімдерді ұсыну қабілетінің арқасында қызығушылықтың артқаны байқалды.

Арменияда сериялық өндіріспен де, тапсырыс бойынша да айналысатын бірнеше ірі жиһаз өндірушілері бар.

Армян өндірушілері дәстүрлі армян өнері мен мәдени мұрасының элементтерін жиі қамтитын бірегей дизайнерлік шешімдерге назар аударады. Соңғы жылдары заманауи және функционалды шешімдерге, сондай-ақ жасыл және тұрақты материалдарға деген қызығушылықтың артуы байқалды, бұл саладағы жаһандық трендтерді көрсетеді.

Статистикаға сәйкес, 2023 жылы өндірілген өнім көлемі 40,5 млн. АҚШ долларын құрады, бұл 2019 жылғы көрсеткіштен 2,7 есе жоғары.

Армян жиһаз өнеркәсібі негізінен ішкі нарыққа бағытталған, бірақ экспорттық бағыттар да маңызды рөл атқарады. Негізгі экспорттық нарықтарға ТМД елдері мен көрші аймақтар кіреді. Дамыған елдермен салыстырғанда экспорттың аз көлеміне қарамастан, армян өндірушілері жаңа халықаралық нарықтарға шығуға ұмтылып, экспорттық бағыттарды белсенді дамытуда.

Жиһаз өнеркәсібі өнімдерінің экспорты 2023 жылы 23,1 млн. АҚШ долларын құрап, 2019 жылға қарағанда 5,2 есе өсуді көрсетті. 2023 жылы Арменияда жиһаз өнеркәсібі өнімдерінің импорты 7 79,4 млн. құрады, бұл 2019 жылғы деңгейден 64,9%-ға жоғары.

Армян өндірушілері уақыт талабына сай инновацияларды белсенді түрде енгізуде. Жиһаз өнеркәсібін дамыту перспективалары экспорттық әлеуеттің одан әрі өсуімен, өнімнің сапасы мен әртүрлілігін жақсартумен, сондай-ақ жаңа технологиялар мен материалдарды енгізумен байланысты.

Қырғызстан

Қырғызстанның жиһаз саласы негізінен ірі қалаларда - Бішкек, Ош және Жалал-Абадта орналасқан шағын және орта кәсіпорындармен ұсынылған. Кәсіпорындар қарапайым және практикалық модельдерден бастап күрделі дизайн шешімдеріне дейін жиһаздың кең ассортиментін шығарады. Негізгі өндірістік қуаттар Астанада және жеке компаниялар да, отбасылық бизнес те жұмыс істейтін басқа да ірі елді мекендерде шоғырланған.

Статистикаға сәйкес, 2023 жылы өндіріс көлемі 14,8 млн. АҚШ долларын құрап, 2019 жылға қарағанда 16,5%-ға өсті.

Қырғызстандағы жиһаз өндірушілер әртүрлі өнімдерді ұсынады, соның ішінде корпус, жұмсақ жиһаз, кеңселерге арналған арнайы үлгілер бар. Соңғы жылдары тұрақты дамудың жаһандық трендтерімен байланысты экологиялық таза және қайта өңделетін материалдарға қызығушылықтың артқаны байқалды.

Қырғызстанның жиһаз өнеркәсібі ішкі нарыққа да, экспортқа да бағытталған. Негізгі экспорттық бағыттарға Қазақстан мен Өзбекстан сияқты Орталық Азия елдері кіреді. Экспорттық әлеуеттің өсуіне қарамастан, жиһазға деген ішкі қажеттілік әлі де үлкен, бұл жергілікті өндірістің дамуын ынталандырады.

Жиһаз өнеркәсібі өнімдерінің экспорты 2023 жылы 4,8 млн. АҚШ долларын құрап, 2019 жылға қарағанда 2,2 есе өсуді көрсетті. Қырғызстаннан жиһаз өнеркәсібі өнімдерінің импорты 2023 жылы 29,3 млн. АҚШ долларын құрады, бұл 2019 жылғы деңгейден 42,5%-ға жоғары.

Қырғызстанда өндірісті жаңғыртуға, жаңа технологияларды дамытуға және экспорттық мүмкіндіктерді кеңейтуге бағытталған субсидиялау бағдарламалары мен салықтық жеңілдіктер қолданылады. Бұл шаралар бизнес-климатты жақсартуға және жиһаз өнеркәсібінің өсуі мен дамуы үшін қолайлы жағдайлар жасауға ықпал етеді.

2026 жылға дейінгі ұлттық даму бағдарламасы шеңберінде жиһаз саласы үшін субсидиялар мен жаңғыртуға арналған гранттар, жаңа және қолданыстағы жиһаз компаниялары үшін жеңілдікті кредиттер, салықтық демалыстар және жаңа жабдыққа инвестициялар үшін салық базасын төмендету, өнеркәсіптік аймақтарды құру, жаңа технологиялар мен материалдарды әзірлеуге және енгізуге арналған гранттар, субсидиялар, халықаралық көрмелерге қатысу және шетелдік нарықтарға шығуға көмектесу сияқты мемлекеттік қолдау шаралары көзделген.

Осылайша, ЕАЭО елдерінің жиһаз өнеркәсібі ішкі экономикалық жағдайларға да, жаһандық трендтерге де байланысты бірқатар жалпы үрдістерді көрсетеді. Осы үрдістер елдердің өз өнімдерінің сапасын жақсартуға, халықаралық аренада бәсекеге қабілеттілігін арттыруға және өсіп келе жатқан ішкі сұранысты қанағаттандыруға деген ұмтылысын көрсетеді.

Өндіріс көлемін ұлғайту және импортты алмастыру: ЕАЭО-ның көптеген елдері жиһаздың ішкі өндірісін күшейтуде, бұл импортқа тәуелділікті азайтуға мүмкіндік береді. Бұл қозғалысты өндіріске инвестицияларды ынталандыруға және жергілікті брендтерді дамытуға бағытталған мемлекеттік бағдарламалар қолдайды.

Инновациялық технологияларды енгізу: жиһаз өнеркәсібі процестерді автоматтандыру, 3D басып шығару және экологиялық таза материалдарды пайдалану сияқты заманауи технологияларды белсенді түрде біріктіре бастады. Бұл өндіріс тиімділігін арттыруға, өнім сапасын жақсартуға және ассортимент ауқымын кеңейтуге ықпал етеді.

Экологиялық таза және орнықты дамуға бағдарлану: экология және орнықты даму мәселелеріне назар артқан заманда ЕАЭО елдерінің жиһаз компаниялары қайта өңделген материалдарды пайдалана бастайды және қоршаған ортаға теріс әсерді азайтады.

Экспорттық нарықтарды белсенді игеру: ЕАЭО елдерінің компаниялары халықаралық нарықтарға белсенді түрде шығуда, бұл кірістерді әртараптандыру және өсу үшін жаңа мүмкіндіктер іздеу қажеттілігімен байланысты. Бұл өндірушілерден халықаралық сапа стандарттарын сақтап, өнімдерді шетелдік тұтынушылардың талаптарына бейімдеуді талап етеді.

qazindustry.gov.kz
qazindustry
PRESS
ЕАЭО-ҒА ҚАТЫСУШЫ ЕЛДЕРДІҢ ЖИҺАЗ ӨНЕРКӘСІБІН ДАМЫТУҒА ШОЛУ
ОБЗОР РАЗВИТИЯ МЕБЕЛЬНОЙ ПРОМЫШЛЕННОСТИ СТРАН-УЧАСТНИЦ ЕАЭС